

INSTITUTUL DE ISTORIE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 172:314.7(043.2)

ROȘCA MARIANA

**CONFIGURAREA DIALOGULUI CULTURAL
ÎN SOCIETĂȚILE DE ADOPTIE A MIGRANȚILOR**

**631.05 – FILOSOFIE SOCIALĂ, ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ ȘI
FILOSOFIA CULTURII**

Autoreferatul tezei de doctor în filosofie

CHIȘINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul Sectorului Filosofie al Institutului de Istorie.

Conducător științific:

PASCARU Ana, doctor habilitat în filosofie, conferențiar cercetător

Referenți oficiali:

MORARU Victor, doctor habilitat în politologie, profesor universitar

VASILESCU Grigore, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

Componența Consiliului Științific Specializat:

CAPCELEA Valeriu, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar, *președinte*

TROIANOWSKI Lidia, doctor în filosofie, conferențiar cercetător, *secretar științific*

BOBÂNĂ Gheorghe, doctor habilitat în filosofie, profesor cercetător

OJOVANU Vitalie, doctor habilitat în filosofie, conferențiar universitar

JUC Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

SAHARNEANU Eudochia, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar

BRAGA Lilia, doctor în filosofie, conferențiar cercetător

Susținerea tezei va avea loc la 10 iulie 2018, ora 14.00, în Sala de Conferințe a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (mun. Chișinău, MD-2012, str. Mihail Kogălniceanu, 82, Bloc Administrativ, et. 1, Sala de Conferințe).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan” a Academiei de Științe a Moldovei și la pagina web a ANACEC (<http://www.cnaa.md>).

Autoreferatul a fost expediat la data de 8 iunie 2018

Secretar științific al Consiliului științific specializat,

TROIANOWSKI Lidia, doctor în filosofie, conferențiar cercetător _____

Conducător științific:

PASCARU Ana, doctor habilitat în filosofie, conferențiar cercetător _____

Autor,

ROȘCA Mariana _____

© ROȘCA Mariana, 2018

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Migrația a devenit un fenomen constant pentru Republica Moldova, cu o influență majoră asupra mediului socioeconomic, sociopolitic și sociocultural. Tocmai din aceste considerente, studiul dialogului cultural al migranților în contextul societăților de adopție reprezintă o problemă extrem de actuală și importantă pentru Republica Moldova. Abordarea dialogului cultural prin prisma filosofiei sociale asigură cercetarea exhaustivă a acestuia, scoate în evidență interacțiuni, interdependențe, dar și caracterul lui inter- și multidisciplinar. Mai mult ca atât, cadrul filosofiei sociale ajută la evidențierea și investigarea consecințelor ample și grave pentru societățile de adopție a migranților în lipsa unui dialog cultural eficient. În contextul dat, interesul științific pentru cercetarea și analiza temei vizate este motivat de schimbările majore ce însoțesc fenomenul migrației și care continuă să crească și intensifice la nivel global. Această creștere este determinată de crizele socioeconomice, sociopolitice, socioecologice, de conflictele militare care au creat premise favorabile pentru fenomenul în cauză și au forțat o parte din membrii mai multor societăți să emigreze din țara de origine, uneori de câteva ori pe parcursul vieții. Drept urmare a acestor emigrări duble, triple sau multiple se fundamentează importanța și necesitatea elaborării prezentei lucrări, în care sunt elucidate căile ce contribuie la configurarea dialogului cultural în societățile de adopție a migranților.

În condițiile unui fenomen migrațional global, nici o societate nu mai există izolat și, drept consecință, nu mai este „pură”. Aceasta, de cele mai multe ori, reprezintă un ansamblu de diferite grupuri sociale, etnice, etc. ce sunt exponenți ai unor medii socioculturale distincte. Din aceste considerente, societatea contemporană este asemănătoare unui mozaic cultural [32], [21], [26] care înglobează reprezentanți ai diverselor culturi. În același timp, odată cu intensificarea migrației la nivel global, se observă o amplificare a tensiunilor, neînțelegerilor și conflictelor, precum și a dificultăților de comunicare atât în interiorul propriului mediu cultural, cât și în exterior, cu reprezentanții altor culturi. De fapt, una din provocările majore ale viitorului este profilarea unui dialog dintre culturi, capabil să echilibreze unitatea și solidaritatea cu toleranța și diversitatea și să diminueze impactul multiplelor fobii legate de noile realități sociale. Astfel, dialogul cultural reprezintă principalul punct de pornire în inițierea și dezvoltarea unor soluții viabile pentru aceste provocări contemporane. Necesitatea și relevanța unui astfel de studiu sunt argumentate de faptul că procesul de globalizare, având un impact major asupra circulației colectivităților sociale, a contribuit la aprecierea subiectului migrației drept unul important pentru comunitatea științifică internațională. Pe de o parte, se atestă o intensificare a migrației populației din cele mai diverse societăți, iar pe de altă parte, se conștientizează faptul că această intensificare nu este doar de ordin numeric (numărul în creștere al migranților), dar se produce și

o schimbare a identității culturale și a modului de integrare socială a migrantului în societatea de adopție. În acest context, dialogul cultural dintre migrant și mediul societății de adopție a devenit o provocare majoră pentru societatea contemporană și se consideră necesară abordarea conceptualizantă, generalizantă și sistemică a acestuia. În urma crizei economice din societățile UE, migrații din Republica Moldova înregistrează emigrări multiple: dintr-o societate de adopție în altă societate de adopție. Anume acest segment de „*migrații multiple*” constituie grupul țintă în cadrul prezentei cercetări, deoarece aceștia manifestă o caracteristică comună și pentru alte realități socioculturale, fiind o chestiune emergentă al societății contemporane.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor supuse investigațiilor. Dat fiind caracterul inter- și multidisciplinar al studiului fenomenului migrației, precum și actualitatea acestuia, remarcăm studii diferite față de subiectele ce însoțesc direct sau tangențial această problemă a realității contemporane. În consecință, au fost identificate cercetări ale autorilor V. Moșneaga et al. [42], orientate spre analiza migrației în calitate de fenomen, studii axate pe dimensiunea socioeconomică, realizate de J.R. Hicks [25], J.R. Harris [24], J.M. Cypher [18], O. Stark [70] sau pe cea sociopolitică, elaborate de J. Mincer [38], cercetări sociologice [13] și sociodemografice, întreprinse de D. Cheianu-Andrei [14], Gh. Paladi et al. [43]. Majoritatea acestor studii încearcă să identifice cauzele migrației și factorii ce influențează decizia lor de a emigra sau să prezinte consecințele migrației din perspectiva domeniilor de referință (de ex., economie, științe politice, demografie, sociologie, statistică etc.). Mai recent, pentru realitatea din Republica Moldova a fost inițiată o serie de studii, semnate de N.Zwager [80] ce se axează pe analiza fenomenului migrațional din perspectiva contribuției migraților la dezvoltarea societății de origine. Contrar intereselor pentru studiile sociopolitice și cele socioeconomice privind atât realitatea din societatea de origine, cât și cea din cadrul societăților de adopție, mai mulți autori demonstrează legătura strânsă dintre cultură și migrație prin intermediul *comunicării interculturale* în elaborările lui E.T.Hall [23], A.Garcia Martinez [20] – și *multiculturalismului în opinia lui* W.Kymlicka [35], P.Theobald [72], K.Peter [50], [32], A.Boskovic [6], Y.Dadoo [19], C.A.Torres [74], W.W.Isajiw [28], [26], H.Cotter [16], E.B.Tylor [77] astfel, argumentându-se importanța majoră a dialogului în abordarea problemelor fenomenului migrațional.

În contextul societății Republicii Moldova, aflată în curs de dezvoltare și dominată de crize sociopolitice masive soldate cu emigrări necontrolate unele aspecte ale problematicii respective au fost elucidate la interferența științelor politice cu domenii adiacente în lucrările cercetătorilor: V.Juc [31], V.Moraru [39] și L.Braga [8]. Tematizarea aspectelor filosofice sunt cercetate de V.Capcelea [11], A.Pascaru [44], E.Saharneau [66] și L.Troianowski [76] care tratează

specificul procesului istoric de dezvoltare a societății contemporane, condiționarea valorilor în societate, interdependențele dintre realități, precum și cooperarea dintre societăți și constituirea comunităților multiculturale. De asemenea sunt elucidate subiecte legate de moștenirea cultural-istorică și de caracteristica valorilor spiritual-morale la D.Căldare [10], problema unității și diversității umane la S.Coandă [15]. Un alt bloc tematizant include cercetările privind valențele societății bazate pe cunoaștere realizate de V.Țapoc [78], A.Pascaru [45] și M.Roșca [62], [60] Odată cu deschiderile fără precedent ale societății bazate pe cunoaștere, în mediul academic a apărut o altă dimensiune de dialog, care este din ce în ce mai des valorificată de cercetători, și anume: spațiul on-line. Astfel, există o serie de cercetări în care se studiază rolul rețelelor sociale în procesul de migrație efectuate de M.Boyd [7], M.Spittel [69], D.T.Gurak [22], M.S.Blinova [5], iar lucrările semnate de R.Jennissen [29], T.Morozova [41], M.Klupt [33] se axează pe cel al capitalului social. Cu remarcă că, în abordările invocate dominantele dialogului cultural al migranților în cadrul societății de adopție rămân insuficient reflectat, susținem necesitatea investigării problemicii date în teze de doctor.

Scopul tezei rezidă în identificarea căilor ce facilitează configurarea dialogului cultural în societățile de adopție a migranților în vederea determinării oportunităților ce înlesnesc integrarea socială a migranților și transformarea identității culturale a acestora. Pentru realizarea scopului în cauză au fost formulate următoarele **obiective**: fundamentarea teoretico-metodologică a dialogului cultural în contextul migrației contemporane; abordarea sistemică a dialogului cultural din perspectiva filosofiei sociale; investigarea caracterului instrumental al conceptelor operaționale privind dialogul cultural în societatea de adopție a migranților; determinarea premiselor ce alimentează configurarea dialogului cultural; evidențierea tematicii dominante în dialogul cultural al comunităților discursive ale migranților; identificarea dimensiunilor dialogului cultural al migranților în societatea de adopție; demonstrarea necesității teoretico-practice a dialogului cultural actual în societatea de adopție; elaborarea modelului de transformare a migrantului prin intermediul dialogului cultural.

Metodologia cercetării științifice este elaborată și fundamentată pe aplicarea unui organon metodologic ce combină metodele filosofice de cercetare cu alte metode general-științifice: metoda dialectică, metoda sinergetică, metoda structural-funcțională, metoda comparativă, metoda behavioristică, metoda istoriografică. În partea aplicativă a lucrării s-a recurs la metoda calitativă, preluată din sociologie, cu suportul programelor Atlas.ti și Nvivo. Prin metoda *studiul de caz* au fost analizate realitățile complexe ale migranților multipli în societatea de adopție. Istoria vieții este aplicată în filosofia socială prin tehnica interviului. Tabloul investigațiilor

realizate este completat prin procedee de analiză și sinteză, inducție și deducție, interpretare și fenomenologie.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în: sistematizarea și evaluarea cercetărilor efectuate în domeniu până la momentul actual; identificarea unor noi perspective de abordare a societății contemporane prin raportare la fenomenul migrației (societate de adopție); argumentarea rolului influențelor mediului sociocultural asupra identității migrantului; demonstrarea apariției unor noi forme de migrație (migrație multiplă); introducerea unor concepte noi în tratarea problemei migrației (mozaic cultural, comunități discursive, dialog cultural, societate de adopție); relevarea premiselor ce au determinat configurarea dialogului cultural al migrantului în societatea de adopție; identificarea factorilor ce au contribuit la configurarea dialogului cultural; demonstrarea utilității pragmatice a cercetării dialogului cultural.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul filosofiei sociale constă în fundamentarea dominantelor dialogului cultural în societatea de adopție (integrare socială, identitate culturală), ceea ce a contribuit la identificarea și elucidarea premiselor și dimensiunilor ce facilitează configurarea acestuia, în vederea identificării soluțiilor de eficientizare a dialogului cultural dintre migranți și membrii societății de adopție, pornind de la particularitățile proceselor migraționale din Republica Moldova.

Semnificația teoretică constă în: 1) cercetarea schimbărilor cu care se confruntă societățile contemporane; 2) elucidarea fenomenului migrației din perspectiva configurării dialogului cultural; 3) desemnarea unui nou profil al migrantului multiplu; 4) reliefaarea multiaspectuală a factorilor ce influențează la integrarea socială a migrantului; 5) evidențierea modului în care au evoluat și s-au cristalizat dominantele dialogului cultural; 6) analiza diferitor forme de manifestare ale dialogului cultural în societățile de adopție a migrantului; 7) cristalizarea căilor ce susțin prezența noilor aspecte în dialogul cultural al migrantului; 8) raționalizarea criteriului spațio-temporal în practica dialogală.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că teza are un caracter teoretico-practic interdisciplinar cu tentă mult mai pragmatică, fiind centrată pe complexitatea migrantului multiplu ca actor principal în acest proces. Astfel, rezultatele cercetării pun în valoare dimensiuni importante ale ființei umane, cum ar fi dialogul cultural, studiat prin prisma identității culturale și integrării sociale. Rezultatele înregistrate pot fi utilizate în elaborarea politicilor, strategiilor naționale, a programelor și planurilor de acțiuni, în elaborarea de proiecte de cooperare și colaborare în vederea integrării sociale cât mai bune a migranților, dar și a valorificării potențialului acestora; în elaborarea unor studii științifice de rigoare, în care vor fi dezvoltate

ideile expuse în teză pentru aprofundarea studiilor din domeniul dialogului cultural al migranților.

Rezultatele științifice principale, înaintate spre susținere:

1. Analiza dialogului cultural al migranților multipli oferă posibilitatea reliefării unui suport metodologic interdisciplinar atât pentru abordările științifice ulterioare, cât și pentru elaborarea politicilor și strategiilor din domeniul migrației;
2. În temeiul cercetării efectuate, poate fi relevat interesul continuu al migranților față de situația și problemele societății de origine, dar și dorința de schimbare a acestei situații, caracteristici ce necesită a fi luate în calcul în cadrul politicilor de reîntoarcere a migranților în societatea de origine;
3. Migranții multipli sunt mai deschiși dialogului cultural cu membrii societăților de adopție, ei achiziționează cu ușurință valorile și normele culturale ale societății de adopție, fapt ce necesită a fi luat în calcul în cadrul inițierii și semnării acordurilor bilaterale de cooperare în domeniul migrației dintre societatea de origine și societatea de adopție;
4. Dialogul cultural al migranților multipli este, în general, unul pozitiv, ceea ce favorizează integrarea socială a acestora, facilitând, totodată, accesul la diverse oportunități oferite de societățile de adopție; iar dialogul cultural al migranților multipli reflectă o identitate culturală hibridă cu elemente identitare ale culturilor de adopție, trăite anterior, fapt ce necesită a fi luat în calcul în cadrul politicilor de integrare a migranților în societățile de adopție, dar și de politicile de reintegrare a migranților în societatea de origine.

Aprobarea rezultatelor a îmbinat atât domeniul academic, cât și cel practic - guvernamental. În mediul academic, teza a fost elaborată, discutată și aprobată la Sectorul Filosofie al Institutului de Istorie. Ideile, concluziile și recomandările, formulate în lucrare au fost prezentate în cadrul unor conferințe științifice internaționale și naționale: Conferința științifică cu participare internațională „Filosofia și perspectiva umană”, edițiile 2013, 2014, 2015, 2016, 2017; Conferința științifică internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, edițiile 2014, 2015, 2016; fiind validate, totodată, în cadrul proiectelor de cercetare instituționale ale Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei „Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere”, 2011-2014, „Integrarea tradițiilor filosofiei contemporane în societatea bazată pe cunoaștere”, 2015-2018 și ale Universitatii Deusto, Spania, 2015-2016; în cadrul lucrărilor Conferinței anuale a Rețelei Europene pe Migrație, 2013, precum și în mai multe articole publicate în reviste și culegeri științifice internaționale și naționale. În ceea ce privește aprobarea practică sau guvernamentală a rezultatelor, menționăm că, activând în cadrul BRD, autoarea a participat la

planificarea, elaborarea și implementarea politicilor publice în domeniul migrației și diasporei, la planificarea și implementarea programelor și inițiativelor în scopul protejării drepturilor diasporei moldovenești, al păstrării culturii și identității și antrenării acesteia în dezvoltarea societății de origine, în scopul susținerii diasporei, al consolidării societății civile din diasporă etc. Astfel, rezultatele au fost aprobate în cadrul activității de coordonare a politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora și de elaborare a Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni 2016-2018 privind implementarea acesteia. În baza cercetărilor realizate asupra temei investigate și a experienței acumulate, s-a contribuit activ la elaborarea proiectelor de lege și avizarea proiectelor de acte normative privind fenomenul migrației din RM.

Publicațiile la tema tezei. Ideile științifice expuse în lucrare și-au găsit expresie în 16 articole și teze științifice, dintre care majoritatea au fost elaborate fără coautori.

Volumul și structura lucrării cuprinde: Introducere, trei Capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie alcătuită din 191 titluri, 35 anexe, 122 de pagini de text de bază.

Cuvinte-cheie: societate de adopție, dialog cultural, migrant multiplu, identitate culturală, integrare socială, comunitate discursivă.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea întrunește părțile care sunt stipulate în regulament: actualitatea și importanța problemei abordate, scopul și obiectivele tezei, problema științifică importantă soluționată, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În compartimentul întâi, **Fundamentele teoretico-metodologice ale dialogului cultural**, sunt prezentate materialele științifico-filosofice internaționale și naționale, care permit determinarea direcțiilor de investigare și contribuie – în calitate de bază teoretică și metodologică – la argumentarea și sistematizarea abordărilor novatorii în sensul propus de tema lucrării. Astfel, se pune temelia unei corelații structurale dialog cultural – migrant multiplu în contextul existențial contemporan și pune în valoare specificul implicării filosofiei sociale în studiul fenomenului migratoriu actual.

Primul subcompartimentul, **Delimitări conceptuale în analiza dialogului cultural**, redă o viziune de ansamblu asupra surselor referitoare la studiul dialogului cultural al migrațiilor, precizându-se că acesta s-a constituit într-un sistem teoretic complex, precum și realizează o clarificare asupra conceptelor care sunt utilizate în conținutul cercetării. Sistemul în cauză îmbină cercetarea de factură istorică, politică, sociologică, economică cu cea antropologică, cu

critica culturală, filosofia istoriei, filosofia și psihologia socială sau psihanaliza. Asumpția acestui subcapitol constă în stabilirea concepțiilor ce au servit drept bază teoretico-metodologică pentru definirea dialogului cultural prin prisma celor două dimensiuni identificate: de identitate culturală și de integrare socială.

Astfel, identificând valentele culturale ale universului uman, definite drept „ființă culturală” [1, p.21], este argumentat conceptul de dialog cultural. Acesta a fost utilizat pentru prima dată de către autorii G. Spindler et al.[68], pentru a reda valențele culturale ale dialogului în societatea multiethnică americană, definind dialogul cultural drept expresii cu conținut cultural, dar și cu o profundă influență a preocupărilor primordiale din viața migranților. În consecință, *dialogul cultural* este conceptualizat, în conținutul tezei, drept un dialog dintre diferite culturi sau dintre membrii diferitor culturi. Migranții sunt reprezentanții unei culturi de origine și, odată ajunși într-o realitate socioculturală distinctă, a societății de adopție, sunt antrenați într-un dialog cultural cu reprezentanții altei culturi (cea de adopție). Suplimentar, dialogul cultural, în cadrul cercetării în cauză, este definit prin intermediul celor două dimensiuni: de identitate culturală și de integrare socială.

În această ordine de idei, este explicitat conceptul de identitate culturală. Printre autorii lucrărilor ce au servit drept punct de referință este L.A.Jensen [30], care elucidează semnificația noțiunii *de identitate culturală*. Astfel, în opinia cercetătorului, noțiunea de identitate culturală se referă la valorile, idealurile și credințele specifice unei comunități culturale anume, precum și la sentimentul de apartenență la propriul grup social. În aceiași parametri se înscrie și definiția identității culturale, formulată de Th.Meyer [36], care consideră că identitatea culturală este un sentiment al apartenenței, rezultând din apartenența la o comunitate socială care împărtășește aceleași valori, tradiții, practici, orientări, simboluri și relații. În această ordine de idei, se susține că identitatea culturală nu este statică, ci este o construcție aflată în permanentă schimbare (durata ei fiind concurentă cu cea a vieții persoanei respective) și pe care fiecare individ o exprimă în comunicarea despre sine, ceea ce face ca identitatea culturală să fie condiționată de dialogul cultural cu celălalt, de recunoașterea sau respingerea celuilalt de către el. Deoarece sunt în relație – tot mai mult și mai intens – cu alte culturi, migranții sunt nevoiți să ia în calcul diferențele culturale, să se adapteze, transformând mediul social într-un „loc unic” de acomodare reciprocă, afirmă J.Tomlison [73]. Astfel, un dialog cultural pozitiv și constructiv este bazat pe un interlocutor sensibil și deschis în înțelegerea celuilalt și fără prejudecăți față de celălalt. Acest dialog care cristalizează identitatea culturală a migrantului influențează și integrarea socială a acestuia în societatea de adopție.

În studiul noțiunii de integrare socială a migrantului se relevă două categorii de cercetări: una este orientată spre valorificarea capacităților individuale a persoanei de a se integra, iar cea de-a doua se referă la politicile oficiale care facilitează sau împiedică integrarea. Important este însă faptul că ambele categorii de cercetări interpretează dialogul cultural drept instrument de bază sau central al integrării sociale. În prima categorie de cercetări se înscriu studiile lui J.W.Berry [4], care identifică patru strategii de acomodare a migrantilor: Integrarea sau biculturalismul; Separarea, segregarea sau excluziunea; Asimilarea; Marginalizarea, individualismul. În studiile ce țin de-a doua categorie, se pun în lumină trei modele teoretice (adesea considerate ideale) de integrare: a) modelul *multicultural* [12]; b) modelul asimilaționist [9]; c) modelul excluziunii [12]. Aceste modele reflectă realitatea politicilor de integrare socială din cadrul societăților de adopție, care sunt elaborate cu scopul de a face față crizelor generate de fluxul de migrați, unele fiind prietenoase, iar altele mai puțin prietenoase față de migrați și cultura acestora.

Urmărind identificarea unei eventuale soluții, în conținutul prezentei lucrări se operează cu noțiunea de *integrare socială*, noțiune acceptată datorită faptului că migrantul este parte a unei realități sociale, trăiește și activează în cadrul unei societăți cu norme și valori specifice. În această ordine de idei, S.Mezei [37] susține că integrarea socială poate fi privită ca:

- proces social prin care se realizează o permanentă reînnoire a unei unități sociale, în condițiile posturării echilibrului relativ, structural și funcțional al acestei unități, implicând, în mod necesar, consolidarea elementelor ei. În timpul acestui proces, prin intermediul interacțiunii dintre individ/grup și mediul social specific/integral au loc modificări/adaptări atât la nivelul individului/grupului care se integrează, cât și la nivelul sistemului/subsistemului social care integrează;

- stare de echilibru social definită prin absența marginalității și prin convergența a două noțiuni aflate, inițial, într-o relație de tensiune, convertită, ulterior, într-o relație de armonie și acțiune cooperantă;

- apartenența și participarea liberă a individului la un set de norme, valori și atitudini comune ale grupului majoritar, care, odată interiorizate și exteriorizate de individ în comportamente explicite, facilitează întărirea solidarității funcționale a grupului;

- rezultatul unei serii de adaptări și ajustări normative a individului la un câmp definit de relații de grup, având drept consecință dorită eliminarea conflictelor și stabilirea unor raporturi coezive și participative. Astfel, pe de o parte, pentru imigrant integrarea socială constă în cunoașterea limbii societății de adopție, accesul la sistemul de educație și la piața muncii din societatea respectivă, în posibilitățile de creștere profesională și a calificării profesionale, în

egalitatea în fața legii, libertatea culturală și religioasă, respectul față de legile și tradițiile societății de adopție. În același timp, pentru societatea de adopție integrarea socială a migranților presupune toleranță și deschidere, acordul de a primi imigranți, conștientizarea avantajelor și provocărilor societăților multiculturale, oferirea unui acces neîngrădit la informațiile privind avantajele integrării, toleranței și comunicării interculturale, respectarea și înțelegerea condiției, tradițiilor și culturii imigranților și respectul față de drepturile imigranților. În special, integrarea socială presupune stabilirea și dezvoltarea de relații și inter-relații în interiorul societății la care migrantul participă. Se stabilesc legături reciproce, mai mult sau mai puțin spontane, relații de acceptare și participare relativ egală la viața socială. Astfel, integrarea socială face referire la coexistența și consistența contactelor și relațiilor interpersonale în cadrul grupurilor sociale, la concordanța dintre norme și conduite, la interdependența funcțională a elementelor unui sistem sau subsistem social etc.

În lucrare se optează pentru utilizarea conceptului de *integrare socială*, noțiune care reprezintă ansamblul relațiilor personale și instituționale care se produc pe parcursul procesului de acomodare a migranților în cadrul societății de adopție și care cuprinde integrarea civică, deoarece migrantul se află într-un context socio-cultural și este parte a unui proces social de învățare (a limbii) și de cunoaștere (a culturii societății de adopție, a valorilor, tradițiilor și obiceiurilor).

Parte componentă a subcompartimentului este constatarea faptului că migrația din Republica Moldova, asemenea altor societăți de emigrație, se confruntă cu un fenomen relativ nou și anume cel al reemigrării sau emigrărilor multiple. Astfel, dacă până în anii '90, majoritatea migranților emigrau doar o singură dată în viață dintr-o societate în alta, astăzi, sub influența diferitor factori (socioeconomici, sociopolitici, sociodemografici, etc., dar și din cauza oportunităților economice, a garanțiilor sociale sporite, oferite de companiile multinaționale, grație tehnologiilor informaționale) migrantul emigrează de câteva ori pe parcursul vieții. Respectiv, se sesizează un proces sau fenomen nou și anume o migrație multiplă. În contextul dat, noțiunea de *migrant multiplu* este utilizată cu referire la persoanele care au emigrat de cel puțin două ori pe parcursul vieții, sau, altfel spus, migranții care au fost expuși la cel puțin două culturi distincte datorită emigrării și această categorie de migranți este grupul țintă al lucrării. Acest fenomen emergent, asemănător caracteristicilor fenomenului migratoriu clasic, își are originea și este alimentat de situația societății de origine (inițial), dar preponderent de cea a societăților de adopție (ulterior). În contextul orientării spre această nouă categorie de migranți – cu emigrări multiple – se reliefează caracterul inovativ al lucrării. Se consideră inovativ anume acest aspect, din motiv că,

valorificând cercetările din domeniu, constatăm o lipsă a studiilor axate pe respectiva categorie de migranți.

Al doilea subcompartiment, cu titlul **Problematica dialogului cultural în societatea de adopție: aspecte social-filosofice**, pune în valoare diverse abordări ale problematicii dialogului cultural și raportul ei cu fenomenul migrației din perspectiva social-filosofică a lucrărilor științifice din spațiul autohton. Aceste abordări reflectă unele orientări esențiale, care au tangențe cu problemele fundamentale legate de fenomenul migratoriu contemporan, dar și ale societății profund afectate de acest fenomen. Societatea contemporană este asemănătoare unui mozaic cultural care include o diversitate de culturi. În același timp, odată cu intensificarea migrației la nivel global, se observă o creștere a tensiunilor, neînțelegerilor și conflictelor, precum și a dificultăților de comunicare atât în interiorul mozaicului cultural, cât și în exterior. Acest fenomen este unul de amploare și pentru societățile de origine, și pentru cele de adopție. Astfel, în cercetarea problemei dialogului cultural în societățile de adopție este importantă înțelegerea esenței și valențelor societății contemporane dominate de globalizare.

Redimensionarea valorilor în contextul extinderii UE și al impactului asupra configurării unor noi forme de cetățenie și identitate [65] reprezintă o temă majoră a filosofiei sociale. În această ordine de idei, L.Troianowski menționează problematica existenței omului contemporan, caracterizat prin haosul valorilor, distrugerea structurii ierarhice, caracterul pluridimensional [75], dar și complexitatea particularităților specifice ale regiunilor culturale [76]. L.Braga scoate în evidență problema crizei valorilor [8] și a impactului pe care îl au tehnologiile asupra societății și asupra valorilor [71] iar V. Țapoc.[78] se expune asupra valorilor în știință și pune în discuție cunoașterea științifică, importanța unei teorii filosofico-științifice a cunoașterii, precum și problema adevărului. E.Saharneanu prezintă abordări complexe și exhaustive asupra valorilor și a procesului istoric [66], iar L.Roșca [52] demonstrează o viziune originală asupra valorilor lumii contemporane, o atenție sporită acordând rolului persoanei în mediul de trai [51]. În studiile autorului D.Căldare [10] sunt luate în discuție subiecte legate de moștenirea cultural-istorică, precum și caracteristica unor valori spiritual-morale. Totodată, autorul abordează tematizarea ontologică a existenței sociale prin punerea în dezbatere a valorilor sociale din perspectiva filosofiei contemporane. Condiția valorilor în spațiul cultural este studiată de A.Pascaru, care subliniază complicarea și confluența acestuia, ceea ce duce la perpetuarea valorilor și a identității societății [46], denotând impactul multidimensional al globalizării.

Problema diversității umane, a culturii, etniei și națiunii, a familiei etc. sunt subiecte luate în discuție de S.Coandă [15]. V.Capcelea se preocupă de procesele ce determină tematizarea filosofică actuală [11] și tendința filosofiei sociale de a se axa pe conceperea problemelor sociale

globale. După părerea autorului, apariția și dezvoltarea noilor tehnologii a contribuit la redefinirea spațiului și timpului, la intensificarea relațiilor sociale la nivel mondial. Specificul societății contemporane după destrămarea mega-societăților și producerea unor schimbări profunde este studiat de către A.Pascaru [44], iar constituirea comunităților multiculturale și manifestarea valorilor comune în condițiile globalizării este subiectul de care se preocupă Gr.Vasilescu [79]. V. Moșneaga et al. [42], V.Moraru et al. [40], Gh. Paladi et al. [43] au studiat problemele migranților și consecințele migrației asupra culturii, comportamentului, identității, a societății de adopție și a celei de origine. Toate aceste surse vin să scoată în relief multiplele aspecte ale subiectului cercetat, pornind de la un context istoric concret și încercând, astfel, să ofere soluții pentru problemele cu care se confruntă atât migrantul, cât și societățile de adopție și cele de origine.

Al treilea subcompartiment, **Aspecte metodologice ale dialogului cultural**, vizează specificul și reperetele metodologice de studiu al dialogului cultural în cadrul societății de adopție. Acest organon metodologic specific a contribuit substanțial la îmbunătățirea calității rezultatelor teoretice obținute atât la nivel conceptual, cât și la cel empiric.

Deoarece în Republica Moldova, în particular, nu au fost realizate deocamdată studii ce abordează dialogul cultural al migranților multipli în cadrul societății de adopție, considerăm necesară utilizarea metodologiei calitative. Astfel, cercetarea calitativă de tip exploratoriu presupune interviuarea (prin intermediul *tehnicii interviului*) a unui număr restrâns de persoane pentru a cunoaște valențele dialogului cultural al migranților multipli. *Studiul de caz*, în general, și cel al migranților multipli în Spania, în special, reprezintă o metodă de cercetare științifică de confruntare directă a migranților cu situația reală și autentică, fiind reprezentativă în studiul configurării dialogului cultural al migranților în cadrul societății de adopție. Dintre tehnicile de cercetare existente a fost selectată *Istoria de viață* ca fiind cea mai adecvată obiectivelor cercetării. Analiza diferitor perioade din viața migranților multipli, cu evidențierea etapelor de interes, oferă posibilitatea de a stabili caracterul migrantului multiplu, precum și de a identifica transformările suportate de acesta, prin intermediul dialogului cultural, pe parcursul migrației dintr-o societate în alta. În calitate de *instrument de cercetare* a fost utilizat ghidul cercetătorului, elaborat cu scopul de a colecta datele pe teren.

În condițiile societății informaționale, o mare parte din discuții, conversații, dialoguri din ce în ce mai des au loc în mediul *on-line*. Studiul dialogului cultural on-line al migranților în cadrul societății de adopție reprezintă un spațiu virtual pentru observații multiple, dar și pentru colectarea informațiilor utile din perspectiva identificării aspectelor care schimbă matricea dialogului cultural. Acesta este spațiul explorat și utilizat tot mai mult și reprezintă un potențial

enorm pentru dezvoltarea și analiza anumitor fenomene, cum ar fi, în cazul nostru, a *dialogului on-line a migranților*. Analiza dialogului on-line permite nu doar elucidarea intereselor și problemelor migranților, dar mai reprezintă și o sursă importantă în fundamentarea cercetării de teren, ajutând la elaborarea ghidului cercetătorului, care include lista dimensiunilor cercetării, categoriile și indicatorii prestabiliți înainte de cercetarea de teren. Dimensiunea de *identitate culturală* are menirea de a scoate în evidență schimbările de identitate a migrantului multiplu. În baza acestei dimensiuni, s-au elaborat variabilele ce țin de aspectul culturii, și anume: cultura spirituală (religia), cultura gastronomică (bucatele), cultura populară sau folclorică (tradițiile și obiceiurile, sărbătorile, folclorul și operele literare). Cea de-a doua dimensiune, *integrarea socială*, are menirea de a scoate în evidență premisele de integrare socială a migrantului multiplu în cele trei societăți de referință. Variabilele de referință identificate pentru această dimensiune sunt: familia, educația, apartenența la un grup social de interes, limba și cetățenia societății de adopție

Pentru înțelegerea modului în care are loc integrarea socială a migrantului multiplu și a schimbărilor identității culturale prin intermediul dialogului cultural în societatea de adopție, au fost identificate trei etape principale în viața acestuia: prima etapă este reprezentată de societatea de origine, cea de-a doua etapă se referă la prima societate de adopție a migrantului, iar a treia etapă include a doua societate de adopție, sau cea actuală, a migrantului. Schimbările sau transformările identității culturale ale migrantului multiplu, redată prin dialogul cultural, sunt captate în baza consecințelor asupra integrării sociale a migrantului multiplu în realitatea socială a celei de a doua sau a actualei societăți de adopție. Criteriile de selecție a migranților multipli au fost elaborate în baza: 1) criteriului multiplicității experienței migratorii: migrant multiplu, care a emigrat de, cel puțin, 2 ori pe parcursul vieții, și 2) criteriului lingvistic: migrant vorbitor a cel puțin 2 limbi. Aceste criterii au servit drept temei pentru selectarea eșantionului și tehnicii de eșantionare de tip „bulgăre de zăpadă”. Iar analiza datelor este efectuată atât manual, cât și informatizat, cu ajutorul tehnologiilor informaționale ale societății bazate pe cunoaștere, și anume software-ul NVivo și Atlas.ti.

Prerogativa celui de-al doilea compartiment, **Dimensiunea dialogului cultural în realitatea multiculturală a societății de adopție**, o constituie punerea în discuție a teoriilor asupra migrației și dialogului cultural în filosofia contemporană. Rezonanța acestor teorii a fost scoasă în evidență în cele mai relevante studii și lucrări privind cercetarea dialogului cultural în societatea de adopție.

Subcompartimentul **Evoluția modelelor de analiză a realităților sociale multiculturale** prezintă abordarea unor modele de analiză a fenomenului migrației, care redau gradul de

complexitate a fenomenului și realizează o analiză comprehensivă a modelelor migrației atât din punct de vedere social, cât și economic, cultural și moral în realitatea multiculturală. Astfel, cele mai relevante sunt: *Teoria neoclasică* [25], [24]; *Teoria capitalului uman* [67], [3]; *Noua economie a migrației* [70], [38]; *Teoria rețelelor sociale* [7], [22], [5]; *Teoria instituțională* [29], [33]. Dimensiunea etică a fenomenului migratoriu este studiată de D.Hollenbach [27], care ia în discuție câteva probleme foarte sensibile, cum ar fi rolul comunităților religioase în tratarea frățească a migranților, problema egalității de gen și a liberei circulații, statutul defavorizat al străinului (migranțului) care vine într-o realitate socioculturală necunoscută, chemând la solidaritate în relația cu migrații ș. a.

Conținutul subcompartimentului **Premizele configurării dialogului cultural în analiza critică a inter- și multiculturalismului** are ca obiectiv analiza critică și înțelegerea realităților sociale în care se întâlnesc persoane ce aparțin diferitor medii culturale. Astfel, pentru identificarea și constituirea premizelor dialogului cultural sunt abordate, în paralel, conceptele de *comunicare interculturală* Ed. Hall [23], *dialog intercultural* [17] și *multiculturalism* W.Kymlicka [35], E.Kallen [32], W.W. Isajiw [28].

Conform concepției dominante, enunțate de Ed.Hall, *comunicarea interculturală*, autorul referindu-se la comunicarea dintre reprezentanții diferitor culturi, este dificilă din cauza că nu suntem conștienți de propriile noastre modele ascunse, de gândirea noastră și de modul în care dialogăm. Ed.Hall susține că scopul studiului culturii este autodefinirea culturală, considerată a fi soluție pentru conflictele interculturale, dar și de dezvoltare a potențialului uman [23]. Asemeni acestei viziuni, conceptul de *comunicare interculturală* se regăsește în majoritatea publicațiilor academice, însă în mediul politic și al politicilor publice, deseori este folosit cel de *dialog intercultural*. Un astfel de exemplu este definiția conceptului de *dialog intercultural* – considerată cea mai comprehensivă – a Consiliului Europei, conform căreia: „Dialogul intercultural este un schimb deschis și politicos de opinii între indivizi și grupuri care aparțin unor culturi diferite și care conduce la o înțelegere mai profundă a percepției lumii de către celalalt” [17]. Aceasta dualitate de interpretare există și în cazul conceptului de *multiculturalism*. Astfel, noțiunea de *multiculturalism* are un dublu înțeles: de caracteristică a realității sociale contemporane, adică o diversitate culturală, și de teorie sau model de politică de integrare. W.Kymlicka [35] argumentează că sub umbrela multiculturalismului trebuie să fie asigurate drepturi specifice grupurilor de minorități etnice și de imigranți, și anume: *de autoguvernare* pentru minoritățile naționale sau pentru etnia indigenă, *drepturi poliethnice* pentru grupuri de imigranți și *drepturi speciale de reprezentare*.

Cu privire la politica multiculturală, diferiți autori relevă, de cele mai multe ori, contextul canadian drept unul de referință. E.Kallen [32] explică conceptul de *multiculturalism*, care este folosit pe larg și implică cel puțin trei semnificații: 1) cu referință la componența multiethnică a populației din Canada (sau, altfel numit, mozaicul canadian), 2) cu referință la politica federală a guvernelor și 3) cu referință la ideologia pluralismului cultural, evidențiindu-se politica federală. Astfel, multiculturalismul, în sens literar, redă o multitudine de culturi, care interacționează și se influențează reciproc. Iar obiectivul proeminent al acestuia este cultivarea și promovarea unor valori ca: respect, toleranță, nediscriminare, personalizarea opiniilor individuale și empatia. Pe aceeași linie este și poziția formulată de W.W. Isajiw [28], care abordează multiculturalismul din perspectivă axiologică, apreciindu-l drept un set de valori sociale. Autorul consideră că multiculturalismul tratat din acest unghi de vedere ar putea servi drept fundament pentru un nou tip de universalism, care legitimează includerea diversității etnice în structura generală a societății. Cu toate avantajele generate de multiculturalism atât în înțelegerea realității sociale, cât și ca posibilă politică de integrare a migranților, acesta a fost vehement criticat de unii autori. Mulți oponenti ai multiculturalismului consideră că acesta mai degrabă va polariza societatea, decât va reuși s-o unească [26], [16], iar K.Peter [50] susține că politica multiculturală este o politică de împăcare și de izolare.

În subcompartimentul **Componentele dialogului cultural în societatea de adopție**, sunt luate în discuție aspectele legate de corelația dintre dialog și cultură. Astfel, cultura se consideră un produs, un sistem cu elemente componente, care interacționează în permanență cu întregul univers sociouman și care constituie un tot întreg coerent. Totodată, cultura se relevă și ca rezultat al unui proces de construcție, de dezvoltare. Însă acest proces este influențat de numeroase variabile, cum ar fi: familia, limba și comunicarea, religia, guvernarea, politica, educația, tehnologia, societatea, clima, relieful și sistemul economic [2]. În consecință, cultura poate influența persoana și dialogul acesteia cu mediul înconjurător – în cazul nostru, cu membrii societății de adopție. Abordarea culturii în contextul migrației contemporane contribuie la conștientizarea modificărilor intervenite în tiparele culturale originale datorită contactului permanent între grupuri de indivizi cu culturi diferite, modificări determinate de împrumuturi, schimburi și reinterpretări ce contribuie la schimbarea pattern-ului cultural. Astfel, componentele dialogului cultural reprezintă elemente fundamentale indispensabile ființei umane. Acest unison vine să suplimenteze lacunele existente și să inițieze o nouă abordare a problemelor realității sociale. Dialogul cultural, astfel, devine garantul egalității, al recunoașterii și echității dintre interlocutorii culturali.

Compartimentul final, **Realitatea dialogului cultural al migrantului in societatea de adoptie**, este, prioritar, unul aplicativ și argumentativ, pentru a confirma concluziile din compartimentele precedente. Acest compartiment face posibilă aprofundarea conținutului teoretic realizat și, pentru a soluționa problemele științifice înaintate, își asumă dezvăluirea modului în care are loc configurarea dialogului cultural al migrațiilor multipli. Pornind de la premisa că problema principală a conflictelor și neînțelegerilor dintre reprezentanții diferitor culturi are ca temei un dialog cultural eșuat, se propune soluționarea acestei stări de lucruri prin valorificarea identității culturale a migrantului multiplu, care posedă experiență, cunoștințe culturale necesare și care oferă informații utile în vederea construirii unui dialog eficient, precum și a unei integrări sociale efective. Astfel, se dezvoltă și se argumentează opinia conform căreia soluționarea problemei de integrare socială a migrantului trebuie tratată prin prisma experiențelor culturale trăite de acesta în societățile de adopție.

Primul subcompartiment, **Variabile sociale ale migrației din Republica Moldova: provocări și oportunități**, ofera o reconstrucție a dialogului privind migrația în Republica Moldova, care este în continuă evoluție și a fost influențată atât de situația socioeconomică, cât și de cea sociopolitică a țării. În Republica Moldova dialogul privind migrația reprezintă un subiect sensibil și controversat, iar Moldova și migrația sunt atât de des puse împreună, încât aceasta din urmă apare în dialogul contemporan drept caracteristica principală a societății moldovenești. Cu toate acestea însă, migrația în masă și amploarea fenomenului migrației din Republica Moldova, înregistrat în perioada de după obținerea independenței, prezintă multe oportunități pentru populație, dar, în același timp, și multe provocări [80]. La momentul actual, Republica Moldova este în mod primar o societate de origine a migrației și, într-o măsură mai mică, o societate de adopție sau de tranzit al migrațiilor. Etapele emigrării din Republica Moldova relevă caracterul constant al fenomenului migrației pentru societate și problemele transversale pe care acest fenomen le cauzează.

Al doilea subcompartiment, **Dominantele dialogului cultural al migrațiilor moldoveni în societatea de adopție**, evidențiază schimbările la toate capitolele vieții sociale ale migrațiilor și pune în valoare oportunitățile societății bazate pe cunoaștere în studierea și analiza practică a dialogului cultural al migrațiilor on-line. Apariția și dezvoltarea fără precedent a tehnologiilor informaționale și comunicaționale, dar și a spațiului virtual sau on-line, au servit drept sursă alternativă de informare, comunicare, dialogare, confruntare, dar și de participare socială a migrațiilor. Astfel, tehnologiile informaționale și de comunicare au creat un spațiu virtual care reprezintă nu doar o simplă sursă clasică de informare, dar care a devenit parte integrantă a vieții

sociale a persoanei, un spațiu afectiv și creativ. Aceste grupuri de culturi sunt numite de W.Kymlicka [34] culturi societale.

Analiza dialogului on-line al migranților din cadrul comunității discursive „Moldovenii în Spania” oferă posibilitatea identificării principalelor domenii de interes și de dialog ale migranților. Totodată, această analiză a permis scoaterea în evidență a dominantelor dialogului cultural al migranților aflați în societatea de adopție, care ulterior fundamentează partea practică a cercetării, a structurii interviurilor. Categoriile majore de interes extrase din dialogul on-line al migranților sunt:

- Un dialog complex privind *cultura*. În acest caz, au fost identificate discuții ale migranților despre tradiții, bucatele tradiționale, folclor, literatură, sărbători, apartenența la diferite grupuri și prieteni, religie, muzică etc. Astfel, analiza factorului cultural și a contextelor în care este utilizată această noțiune în dialogul migranților din mediul on-line ne permite identificarea principalelor interese culturale ale migranților moldoveni;

- Un alt subiect de interes sporit în dialogul on-line al migranților este cel al *educației*. Printre acestea prevalează aspectele ce țin de școală și BAC, înscrierea copiilor în școlile din Spania, echivalarea studiilor, accesul la studiile universitare în Spania, examenul pentru obținerea cetățeniei spaniole, echivalarea permisului de conducere etc. Așadar, se observă un dialog mai puțin complex în ceea ce privește domeniul educației;

- Încă un subiect abordat de migranți în cadrul comunicării on-line este cel legat de *perfectarea actelor* atât în țară, cât și în cadrul consulatului/ambasadei, precum și oportunitățile din societatea de origine. Perfectarea actelor reprezintă un subiect controversat în dialogul on-line al migranților. Aceștia, de cele mai multe ori, întâmpina mari dificultăți în procesul de perfectare a actelor atât în societatea de origine, cât și în cea de adopție. În societatea de origine dificultatea migranților este legată de costurile ridicate, de nivelul înalt de birocrație, dar și de corupție. În societatea de adopție dificultățile sunt provocate de birocrația existentă, de sistemul legal rigid și de cunoștințele limitate despre sistemul legal complex. Suplimentar, în dialogul migranților din aceasta comunitate discursivă se observă și o intensificare a discuțiilor care au drept scop schimbul de informații dintre migranți, potențiali migranți și noi sosiți. În discuțiile virtuale regăsim, în calitate de teme de interes, și alte probleme ce se referă la țara de origine.

- *Alegerile* reprezintă un alt subiect de interes, identificat în cadrul dialogului on-line al migranților moldoveni. În general, ei sunt interesați de modalitățile de vot, încearcă să afle unde vor fi deschise secțiile de votare și dacă vor fi deschise etc.

- Cu toate că sunt evidente unele transformări culturale ale migranților, aceștia însă rămân a fi atașați *familiei* și se observă un interes sporit al dialogului on-line anume pentru acest aspect al vieții sociale;

- În dialogul migranților din spațiul on-line se constată un amestec de *limbi* – română, spaniolă, rusă – și de dialecte, cum ar fi cel catalan etc. Această pluralitate lingvistică ne sugerează că migranții au fost și sunt influențați de culturile altor societăți de adopție.

Subcompartimentul final, **Modelul dialogului cultural în societățile de adopție: între identitate culturală și integrare socială**, reliefează dimensiunea practică a dialogului cultural prin identificarea schimbărilor care au loc în matricea dialogului cultural, a schimbărilor identității culturale și integrării sociale a migrantului multiplu.

Conform metodologiei de cercetare, studiul s-a axat pe interviuri individuale ale unui eșantion reprezentativ. Participanții la interviu au fost selectați cu ajutorul metodei „*snow-ball*” (bulgărele de zăpadă) prin intermediul reprezentanților comunităților diasporale și ale celor de migranți. Pentru analiza dialogului cultural al migranților au fost determinate două dimensiuni relevante: *Integrarea socială* și *Identitatea culturală*, dimensiuni fundamentate, elaborate în baza analizei primare a dialogului migranților din mediul on-line.

Datele cercetării relevă că, pentru a elucida cauzele și tendințele de emigrare din societatea de origine, o valoare deosebită o au teoria rețelelor sociale și teoria economică neoclasică. Analiza motivelor care au determinat emigrarea inițială, dar și emigrările ulterioare evidențiază ca factor principal existența unor rețele de migrație, bazate pe prezența prietenilor sau chiar a unor persoane cunoscute, iar printre factorii secundari – prezența părinților/soților.

Dialogul cultural al migranților multipli cu membrii societății de adopție poate avea drept rezultat *integrarea socială* sau dezintegrarea, marginalizarea și excluderea acestora din viața socială. În cadrul cercetării de față integrarea socială este relevată prin prisma celor 5 indicatori: posesia cetățeniei societății de adopție, cunoașterea limbii, familia, educația și apartenența la un grup/asociație/colectivitate etc. Astfel, toți respondenții au avut, pe parcursul etapelor migrației, tangențe cu domeniul *educației*. Se remarcă o tendință a migranților de a profita la maximum de oportunitățile oferite de societatea de adopție, ei fiind conștienți că pentru o integrare socială mai bună este necesar a se dezvolta personal și profesional. Educația este unul dintre instrumentele prin intermediul cărora migranții se pot integra efectiv în societatea de adopție.

Familia de asemenea este un factor sociodemografic important în procesul de integrare socială a persoanelor și joacă un rol primordial pe tot parcursul procesului migraționar. Importanța factorului în cauză este reflectată de prezența acestui subiect în dialogul migranților în cadrul societății de adopție. Astfel, majoritatea au emigrat sau pentru a se reuni cu familia sau

pentru a asigura un trai decent familiei și membrilor acesteia, apoi ulterior, după legalizarea statutului propriu, și-au adus membrii familiei cu ei în societățile de adopție.

Cunoașterea *limbii* societății de adopție este, la fel, un factor important în procesul de integrare socială, dar și pentru a putea iniția un dialog cultural cu membrii societății de adopție. Situația respondenților la acest capitol diferă. Unii migranți multipli încă din societatea de origine aveau un anumit nivel de cunoaștere a limbii societății de adopție, pe când alții – nu.

Obținerea *cetățeniei* societății de adopție reprezintă o realizare care culminează procesul de integrare socială și oferă migranților multipli noi oportunități. În acest fel, ei deja au nevoie de mai puține acte justificative, au posibilitatea de a accesa beneficiile sistemului social și sanitar etc. Respectiv, pentru majoritatea migranților obținerea cetățeniei reprezintă un scop principal și, odată ce apare posibilitatea (întrunesc toate condițiile necesare, depun actele), ei solicită cetățenia.

Apartenența la o structură sau la o comunitate socială este, de asemenea, importantă atât pentru stabilitatea personală și psihologica, cât și pentru integrarea socială a migrantului. Beneficiile acestor uniuni sunt dintre cele mai diverse.

Identitatea culturală a migranților multipli este orientată spre determinarea răspunsului la întrebarea cine a devenit migrantul după ce a experimentat influența mai multor culturi. Pentru elucidarea acestei probleme au fost stabilite o serie de categorii/variabile, inclusiv: religia, tradițiile și obiceiurile, sărbătorile, cultura gastronomică, folclorul și literatura.

În general, se observă că majoritatea respondenților au suportat multiple schimbări la nivel cultural. Aceștia au preluat diverse atitudini de viață provenite din diferite societăți de adopție, în cadrul cărora au locuit.

Vis-à-vis de apartenența la o anumită *religie* și practicarea religiei pe parcursul proceselor migratorii, respondenții au oferit răspunsuri dintre cele mai diverse. Pentru unii religia rămâne a fi importantă, dar nu o mai practică. În privința *sărbătorilor* pe care obișnuiesc să le marcheze migranții multipli, se evidențiază că aceștia continuă să le serbeze pe cele ale societății de origine, dar se înregistrează și schimbări (ex. vizite la bisericile societății de adopție etc.). Într-o legătură strânsă cu dimensiunea religioasă sunt și *tradițiile, obiceiurile și sărbătorile*, care își au rădăcinile în vechile scrieri religioase. Astfel, chiar dacă în unele cazuri se vorbește despre aceeași religie, respondenții indică unele diferențe în tradițiile și obiceiurile religioase ale societății de origine și ale celei de adopție.

Cultura *gastronomică* a migranților multipli, în special pregătirea bucatelor, reprezintă o confirmare a identității culturale distincte a acestora. Astfel, în bucătăria acestora sunt prezente elementele (gastronomice) ale societăților de adopție și ale celei de origine.

Folclorul reprezintă și el un detaliu important, deoarece poartă amprenta culturilor (folclorului) societăților în care a locuit migrantul. Acesta le provoacă migranților diferite emoții și amintiri, de la extaz la tristețe/nostalgie.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Problema științifică importantă soluționată în domeniul filosofiei sociale constă în fundamentarea dominantelor dialogului cultural în societatea de adopție (integrare socială, identitate culturală), ceea ce a contribuit la identificarea și elucidarea premiselor și dimensiunilor ce facilitează configurarea acestuia, în vederea identificării soluțiilor de eficientizare a dialogului cultural dintre migranți și membrii societății de adopție, pornind de la particularitățile proceselor migraționale din Republica Moldova.

Ținând cont de profunzimea fenomenului migrației pentru societatea din Republica Moldova și de numărul mare de moldoveni implicați, se consideră necesară analiza configurării dialogului cultural al migranților multipli cu etnia majoritară a societății de adopție prin prisma schimbărilor care survin la nivel de identitate culturală și integrare socială. Astfel, **principalele concluzii rezultate din cercetarea realizată sunt:**

1. Constatăm că, în condițiile actuale, migrația a luat forme noi și, în acest context, devine necesară punerea în discuție a unui nou profil – cel al migrantului multiplu și al mediului de viață al acestuia (societatea de adopție). Relevând profilul migrantului multiplu contemporan, care reflectă individualitatea umană în contexte culturale distincte, au fost identificate trei etape principale în viața migrantului multiplu: a) societatea de origine, b) prima societate de adopție a migrantului și c) cea de-a doua societate de adopție, adică cea actuală, a migrantului. În abordarea migrației prin prisma celor trei etape, au fost identificate două dimensiuni relevante cercetării: 1) dimensiunea de *identitate culturală*, care a scos în evidență schimbările de identitate a migrantului multiplu, și 2) *integrarea socială*, care determină premisele de integrare a migrantului multiplu în cele trei societăți de referință și contribuie la înțelegerea modului în care are loc integrarea socială și transformarea identității culturale a migrantului multiplu, a dialogului cultural în societatea de adopție [54], [57], [63], [64], [58].

2. Sintetizând diversitatea elementelor culturii de origine și a celei de adopție, argumentăm că migrantul multiplu se situează la interferența dintre culturi și fuzionează în personalitatea acestuia. Această situație contribuie la conștientizarea modificărilor intervenite în tiparele culturale originale, lucru care se reflectă în dialogul cultural continuu între grupurile sociale cu culturi diferite, de aceea considerăm că anume culturii îi revine rolul-cheie în înțelegerea și definirea dialogului, dar și în depășirea neînțelegerilor interculturale. Astfel, stabilind că dialogul

cultural are menirea de instrument de transformare și schimbare a identității culturale a migranților multipli, se evidențiază calitatea acestuia de mecanism care facilitează integrarea socială în societatea de adopție [57], [65], [48], [53], [49].

3. În condițiile migrației globale actuale, constatăm că folosirea avantajelor oferite de societatea bazată pe cunoaștere în realizarea cercetărilor, în general, și a acesteia, în particular, oferă posibilitatea obținerii și analizei unui volum enorm de date, precum și șansa plasării cercetărilor naționale pe o treaptă superioară, la nivelul experiențelor internaționale, fapt ce corespunde unuia dintre obiectivele strategice asumate de societatea din Republica Moldova în domeniul cercetării și inovării. Datorită implementării oportunităților oferite de societatea bazată pe cunoaștere a fost identificat un nou domeniu de analiză, o nouă realitate, cea a comunităților discursive din societățile de adopție. În consecință, cercetarea dialogului on-line al acestor comunități contribuie la înțelegerea modului în care se particularizează dialogul și a schimbărilor în matricea dialogului cultural [62], [56], [48], [47].

4. Dovedindu-și viabilitatea, dialogul cultural este apreciat în calitate de alternativă modelelor eșuate (interculturalitate, multiculturalitate) și soluție de durată pentru diminuarea impactului conflictelor culturale. Valoarea dialogului cultural este alimentată de necesitatea promovării de noi atitudini, care înglobează încredere, acceptare, toleranța, respect, solidaritate și conjugarea eforturilor, comunitare etc. [61], [62], [55].

5. Dialogul cultural se edifică drept premisă fundamentală și esențială în cadrul procesului extins și de maximă importanță în lumea postmoderna, permițând o contextualizare cât mai corectă în gestionarea divergențelor, favorizând atât tendințele ce țin de aria percepției culturale, cât și modele care se află în corelație cu oportunitățile cunoașterii și, nu în ultimul rând formarea fiecărui individ [54], [55], [65], [59].

În rezultatul investigației și al concluziilor derivate din ele, s-au conturat următoarele **recomandări:**

1. Diminuarea pierderii capitalului de aur din societatea Republicii Moldova necesită elaborări de politici mult mai complexe decât cele actuale, în vederea soluționării conflictelor interculturale și a facilitării integrării migranților în cadrul societăților de adopție. Dat fiind starea alarmantă a lucrurilor, la nivel statal este necesară acordarea unei atenții sporite cercetării dialogului cultural al migranților, care ar oferi informații suplimentare privind impactul și consecințele fenomenului migratoriu asupra identității originarilor din cadrul societății de origine. De aceea, se consideră oportună crearea grupurilor de lucru multidisciplinare, în componența cărora vor fi incluși specialiști din diverse domenii ale științei, reprezentanți ai

diverselor instituții ale statului, cu implicarea obligatorie a migranților, care ar propune politici durabile în acest domeniu.

2. Se recomandă ca Republica Moldova, prin intermediul instituțiilor sale, să stabilească relații de cooperare cu cetățenii săi aflați peste hotare, folosind atât dialogul direct cu aceștia, cât și platformele on-line, în vederea identificării necesităților reale ale migranților, așa încât ele ulterior să se regăsească în dialogul oficial al Republicii Moldova cu autoritățile societăților de adopție, dar și în vederea implicării active a migranților în dezvoltarea societății de origine. Aprofundarea dialogului cultural dintre reprezentanții Republicii Moldova și autoritățile societăților de adopție ar contribui la facilitarea integrării sociale a migranților în societatea de adopție, precum și la crearea diverselor oportunități de revenire permanentă sau temporară a acestora în Republica Moldova, și nu mai puțin important, la menținerea activă a legăturilor cu societatea de origine.

3. Studiul realizat a demonstrat complexitatea conceptului de dialog cultural. De aceea se consideră oportună constituirea unor comunități științifice interacademice, care să organizeze platforme de dezbateri în vederea identificării de noi direcții de cercetare.

4. Complexitatea conceptului de *dialog cultural*, dar și creșterea continuă a numărului de emigranți din Republica Moldova demonstrează necesitatea aprofundării studiului comprehensiv al acestui concept, a constituirii unor comunități de cercetare cu caracter interdisciplinar, care să presupună plurivalența și implementarea practică a acestuia, precum și investigarea impactului pe termen lung a consecințelor fenomenului migratoriu din Republica Moldova.

5. Elaborarea unor curricule universitare și includerea lor în planurile de studii atât la ciclul I, cât și II (licență și masterat), precum și organizarea, în cadrul instituțiilor de învățământ, în centrele de cercetare, a dezbaterilor, lecțiilor publice, meselor rotunde, atelierelor de lucru pe subiecte din domeniul temei tezei în cauză, cu invitarea migranților în calitate de experți, a reprezentanților instituțiilor statale, a centrelor de cercetare.

BIBLIOGRAFIE

1. Antonesei L. Polis și Paideia. Șapte studii despre educație, cultură, politici educative Iași: Polirom, 2005, 192 p.
2. Baligh H.H Components of culture: nature, interconnections and relevance to the decisions on the organization structure. In: Management science, 1994, nr. 40 (1), p.14-27
3. Bauer T., Zimmermann K.F. Modelling international migration: economic and econometric issues. Causes of International Migration. In: Proceedings of a Workshop, Luxembourg, 1994, p. 95-115.
4. Berry J.W. Immigration, Acculturation, and Adaptation. In: Applied psychology on international review, 1997, vol. 46, nr.1, p. 5-68.
5. Blinova M. S. Международные миграционные процессы: аналитический обзор. In: Социология, 2007, nr. 3/4, p.258-267
6. Bošković A. Multiculturalism and the End of History. Belgrad: Centar za multikulturalnost, 2002. <http://www.gape.org/sasa/multiculturalism.htm> (vizitat 15.03.2016).
7. Boyd M., Nowak J. Social Networks and International Migration. In: Martiniello M., Rath J. An Introduction to International Migration Studies. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, p.77-103.
8. Braga L. Comportamentul moral ca parte componentă a culturii ecologice. In: Ecologia, Etica, Morala. Materialele simpozionului științific internațional organizat cu ocazia Zilei Biodiversității. 2000. p.75-77.
9. Brubaker R. Citizenship and Nationhood in France and Germany. Cambridge: Harvard University Press, 1992, 267 p.
10. Caldare D. Din istoria gândirii filozofice românești. Semnificația filozofică a operelor lui G. Ureche, M. Costin, I. Neculce: aspecte ontologice și gnoseologice. Chișinău: USM, 2000. 332 p.
11. Capcelea V. Filosofia în fața provocărilor societății post-moderne. In: Filosofia și perspectiva umană, 2015, p.47-68.
12. Carrera S. A Typology of different integration programmes in the EU. In: Briefing the European Parliament's committee on Civil Liberties Justice and Home Affairs, 2006, p.1-20
13. Cheianu-Andrei D. Cartografierea diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și Regatul Unit al Marii Britanii. Ciclu de studii. Chișinău: Organizația Internațională pentru Migrație, 2013. 142 p.
14. Cheianu-Andrei D. Monitor Social Migrația cadrelor didactice din Moldova: brain gain sau brain waste? Chișinău: Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, 2012, nr. 15, 40 p.
15. Coandă S. Antropologia socioculturală și locul ei în sistemul științelor socioumanistice. In: Studia universitatis, 2010, nr 10 (50). p.114-124.
16. Cotter H. Beyond Multiculturalism, Freedom? New York Times, 2001. <http://www.nytimes.com/2001/07/29/arts/art-architecture-beyond-multiculturalism-freedom.html> (vizitat 07.07.2015)
17. Council of Europe. The concept of intercultural dialogue. 2006 http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp (vizitat la 11.02.2016)
18. Cypher J.M., Dietz J.L. The process of economic development. New York: Routledge, 2004. 127 p.
19. Dadoo Y. s.a. Multicultural Sensitivity for Managers. Rant en Dal: Tsebanang Group, 2001. 289 p.
20. García Martínez A. El dialogo intercultural. Murcia: Universidad de Murcia, 2009. 415 p.
21. Gardner R.C., Kalin R. A Canadian social psychology of ethnic relations. New York: Methuen, 1981. 244 p.
22. Gurak D.T., Caces F. Migration Networks and the Shaping of Migration Systems. London: Oxford University Press, 1992, p. 150-176.
23. Hall E.T. The Silent Language. Garden City NY: Doubleday, 1959. 240 p.
24. Harris J.R., Todaro M.P. Migration, Unemployment and Development: A Two-Sector Analysis, 1970, In American Economic Review, vol.60 nr.1, p.126-142.
25. Hicks J.R. The Theory of Wages. London: Macmillan, 1963. 388 p.
26. Hinz E.J. What is multiculturalism?: A "cognitive" introduction, Mosaic. In: Journal for the Interdisciplinary study of Literature, 1996, vol.29, nr.3, p. VII-XIII
27. Hollenbach D. The Common Good and Christian Ethics. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 269 p.
28. Isajiw W.W. Social Evolution and the Values of Multiculturalism. In: The Ninth biennial conference of the Canadian ethnic studies association. Edmonton: Alberta, 1981, p.12-15.

29. Jennissen R.P.W. Macro-economic determinants of international migration in Europe. Groningen: University of Groningen, 2004. 224 p.
30. Jensen L.A. Coming of age in a multicultural world: Globalization and adolescent cultural identity formation. In: Applied Development Science, 2003, nr.7, p.189-196.
31. Juc V. Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Chișinău: FEP Tipografia Centrală. 2015. 200 p.
32. Kallen E. Multiculturalism: Ideology, Policy and Reality. In: Journal of Canadian Studies, 1982, nr.17/1, p.51-63.
33. Klupt M.A. Теория демографического развития: институциональная перспектива. In: Общественные науки и современностью, 2005, nr 2, p.139-149.
34. Kymlicka W. Liberalism Community and Culture. Oxford:Clarendon, 1989. 280 p.
35. Kymlicka W. Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights. Oxford: Oxford University Press, 1995. 290 p.
36. Meyer Th. Die Identität Europas. Der EU eine Seele? Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2004. 233 p.
37. Mezei S. Dictionar de sociologie. Bucuresti: Babel, 1993. 304 p.
38. Mincer J. Family migration decisions. In: Journal of Political Economy, 1978, nr.86, p.749-773.
39. Moraru V. Pendulul migrației. Chișinău: IIEȘP al AȘM, 2012, 200 p.
40. Moraru V., Moșneaga V., Rusnac G. Маятник Миграции. În: Seria Migrația: probleme și oportunități. Chișinău: Sirius, 2012. 200 p.
41. Morozova T., Miheli E. Институциональный подход к анализу трудовой эмиграции. In: Ученые записки Петрозаводского Государственного Университета. 2010, nr.7, p. 88–92
42. Moșneaga V., Moraru V., Rusnac Gh., Țurcan V. Fațetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. În seria: Migrația: Probleme și oportunități. Chișinău: Editura Print, 2011. 264 p.
43. Paladi Gh., Gagauz O., Sainsus V., Matei C. Cartea Verde a populației din Republica Moldova. Chișinău: Statistica, 2009, 56 p.
44. Pascaru A. Dimensiunea valorilor comunitare în societatea moldovenească. În: Filosofia și perspectiva umană. Chișinău: Pontos, 2007. 267 p.
45. Pascaru A. Societatea bazată pe cunoaștere: realități și perspective. În: Descentralizarea axiologică în societatea bazată pe cunoaștere (Aspecte filosofice). Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 41 p.
46. Pascaru A. Valorile la confluența spațiilor culturale în societate. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, Chișinău, 2009, nr.1, p.5-15.
47. Pascaru A., Rosca M. The migration in and from the community in the knowledge-based society. In: Anals of Ștefan cel Mare University of Suceava. Suceava: Ștefan cel Mare University Press, 2014, vol.2, p. 77-89.
48. Pascaru A., Roșca M. A theoretical contribution to the contemporary migration: a socio-philosophical reflection. In: Annals of Ștefan cel Mare University of Suceava. Suceava: Ștefan cel Mare University Press, 2016, vol.1, p.73-84. ISSN 2069 – 4008
49. Pascaru A., Roșca M. Aspecte identitare în dialogul cultural dintre migranți și reprezentanții societății de adopție. În: Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, 2014, nr.3 (166), p.172-179.
50. Peter K. Multicultural politics, money and the conduct of Canadian ethnic studies. In: Canadian ethnic studies association bulletin, 1978, nr.5, p.2-3.
51. Roșca L. Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii. In: Anale Științifice ale USMF Nicolae Testemițanu, 2006, vol.2. p.249-254.
52. Roșca L. Viața – valoare supremă a lumii contemporane. In: Ecosofia și perspectiva umană. Culegere consacrată Zilei Mondiale a Filosofiei, 2004. p.128-133.
53. Roșca M. Legitimarea dialogului RM privind migrația – premisă a constituirii unei noi clase sociale. În: Materialele conferinței științifice internaționale „Inegalități sociale în RM. Premise ale constituirii clasei de mijloc. Chișinău 2017, p.335- 362.
54. Roșca M. Aspecte social-filosofice ale autorilor autohtoni în abordarea dialogului cultural, migrației, culturii și identității. In Filosofia și perspectiva umană. materialele conferinței Științifice Chișinău 2017, p.135-149.
55. Roșca M. Contribuții ale populației aflate în migrație la dezvoltarea comunicării interculturale. În: Convergențe spirituale Iași-Chișinău. Nr.8-9/2015, p.184-189.

56. Roșca M. Deschideri interdisciplinare privind noile forme de cetățenie și comunitate. În: *Filosofia și perspectiva umană. Materialele Conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei*, Chișinău: Artpoligraf, 2015. p.155-163.
57. Roșca M. Identitatea individului în cadrul procesului de aderare a RM la UE. În: *Provocările societății contemporane. Protecția datelor cu caracter personal: o nouă provocare?*. Chișinău 2014. p 68-76.
58. Roșca M. Impactul extinderii Uniunii Europene asupra migrației din Republica Moldova. În: *Conferința transfrontaliera a tinerilor: Tinerii politicieni, juriști, economiști, jurnaliști, artiști, filologi ... vis-a-vis de extinderea Uniunii Europene*, 2013, p.102-109.
59. Roșca M. Migrația în contextul transnațional. În: *Filosofia și perspectiva umană. Materialele Conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei*, Chișinău: Artpoligraf, 2014. p.188-194.
60. Roșca M. Migrația și experiențele dialogului cultural. În: *Migrație, diasporă, dezvoltare*. Chișinău.2016. p. 221-228.
61. Roșca M. Migrație și multiculturalism la început de secol – un nou tip de universalism? În: *Filosofia și perspectiva umană. Materialele Conferinței științifice consacrate Zilei Mondiale a Filosofiei*, Chișinău: Artpoligraf, 2016. p. 162-172.
62. Roșca M. Oportunitățile sistemului tehnologiilor informaționale și comunicaționale în elucidarea dialogului migranților. În: *Conferința Științifică cu participare internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”*, 2016, p. 45-56
63. Roșca M. Repere teoretice în studiul migrației prin prisma dialogului cultural. În: *Pregătim viitorul promovând excelența. Congresul Internațional al Universității Apollonia. secțiunea Științe social-umane*, 2016, p. 191-203.
64. Roșca M., Ciobanu R. Dimensiuni multiculturale ale individualității la Constantin Stere În: *Materialele conferinței științifice internaționale C. Stere prozator, publicist și jurnalist*. Iași: Vasiliane 98, 2016. p. 358-369.
65. Roșca M., Ciobanu R. Impactul extinderii UE asupra configurării unor noi forme de cetățenie și identitate. În: *Materialele conferinței științifice internaționale Interacțiunea dreptului intern cu dreptul internațional: provocări și soluții*, Chișinău: Tipografia centrală, 2015. vol.3, p.110-119.
66. Saharneau E. Sensul și orientările procesului istoric contemporan. Iași: Ștefan Lupașcul, 2002. 144 p.
67. Sjaastad L.A. The costs and returns of human migration. In: *Journal of Political Economy*, 1962, nr.70, p. 80-93.
68. Spindler G., Spindler L.S., Trueba H.,Williams M.D. *The American Cultural Dialogue and Its Transmission*. London: The Farmer Press, 1990.182 p.
69. Spittel M. *Testing Network Theory through an Analysis of Migration from Mexico to the United States*. Wisconsin: University of Wisconsin-Madison, 1998. 74 p.
70. Stark O. *The Migration of Labor*. Cambridge: Basil Blackwell, 1991. 406 p.
71. Telnova N., Braga L. Кризис ценностей в условиях глобализации и стратегия устойчивого развития. In: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice Chișinău*, 2009, nr 1, p.76-84.
72. Theobald P., Wood K.L. Communitarianism and multiculturalism in the Academy. In: *Journal of Thought*, 2009, p.9-23.
73. Tomlinson J. *Globalizare și cultură*. Timișoara: Editura Amarcord, 2002. 133 p.
74. Torres C.A. *Democracy, Education and Multiculturalism: Dilemmas of Citizenship in a Global World*. Presidential Address. In: *Comparative Education Review*, 1998, vol.42, nr. 4, p.62-64.
75. Troianowski L. Homo globalis: prezențe valențiale ale universului social-spiritual. In: *Filosofia și perspectiva umană*, 201, p. 57-67.
76. Troianowski L. Tradiție și universalism în contextul culturii de masă: valori estetice. In: *Redimensionarea valorilor în contextul noii vecinătăți cu UE. Monografie colectivă*, 2011, p.65-91.
77. Tylor E.B. *Primitive cultures*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 468 p.
78. Țapoc V. *Teoria și metodologia științei contemporane: concepte și orientări*. Chișinău: CEP USM, 2005. 212 p.
79. Vasilescu Gh. *Globalistica*. În: *Relațiile internaționale în curriculumul universitar: bazele teoretico-metodologice*. Chișinău: CEP USM, 2016. p.212-226.
80. Zwager N. *Driving Innovation in Circular Migration: Migration and Development in Moldova*. In: *Market Analysis NEXUS Moldova*, Chișinău: Elan Poligraf, 2014. 122 p.

ADNOTARE

ROȘCA Mariana. *Configurarea dialogului cultural în societățile de adopție a migranților.* Teză de doctor în filosofie. Chișinău, 2018.

Structura tezei cuprinde: *Introducere*, trei *Capitole*, *Concluzii generale și recomandări*, *Bibliografie* din 191 titluri, 35 anexe, 122 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 16 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: societate de adopție, dialog cultural, migrant multiplu, identitate culturală, integrare socială, comunitate discursivă.

Domeniul de studiu: filosofie socială

Scopul tezei rezidă în identificarea căilor ce facilitează configurarea dialogului cultural în societățile de adopție a migranților în vederea determinării oportunităților ce înlesnesc integrarea socială a migranților și transformarea identității culturale a acestora. Pentru realizarea scopului în cauză au fost formulate următoarele **obiective:** fundamentarea teoretico-metodologică a dialogului cultural în contextul migrației contemporane; abordarea sistemică a dialogului cultural din perspectiva filosofiei sociale; investigarea caracterului instrumental al conceptelor operaționale privind dialogul cultural în societatea de adopție a migranților; determinarea premiselor ce alimentează configurarea dialogului cultural; evidențierea tematicii dominante în dialogul cultural al comunităților discursive ale migranților; identificarea dimensiunilor dialogului cultural al migranților în societatea de adopție; demonstrarea necesității teoretico-practice a dialogului cultural actual în societatea de adopție; elaborarea modelului de transformare a migrantului prin intermediul dialogului cultural.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute rezidă în realizarea unei analize ample privind configurarea dialogului cultural al migranților multipli în societatea de adopție, prin identificarea premiselor și factorilor ce au contribuit la configurarea acestuia și argumentarea relevanței aplicative a abordării complexe și interdisciplinare a cercetării temei date. Originalitatea tezei constă în combinarea metodelor filosofice și general-științifice cu metodele contemporane de analiză calitativă *NVivo* și *Atlas.ti*. Suplimentar, este introdus conceptul: migrant multiplu în calitate de realitate socială contemporană emergentă.

Problema științifică importantă soluționată în domeniul filosofiei sociale constă în fundamentarea dominantelor dialogului cultural în societatea de adopție (integrare socială, identitate culturală), ceea ce a contribuit la identificarea și elucidarea premiselor și dimensiunilor ce facilitează configurarea acestuia, în vederea identificării soluțiilor de eficientizare a dialogului cultural dintre migranți și membrii societății de adopție, pornind de la particularitățile proceselor migraționale din Republica Moldova.

Semnificația teoretică a lucrării se manifestă în identificarea unei dimensiuni distincte și noi în cadrul filosofiei sociale – dialogul cultural în societatea de adopție.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în identificarea și fundamentarea dialogului cultural în cadrul elaborării unui model al acestuia, care influențează integrarea socială și identitatea culturală a migranților multipli în realitatea socială a societății de adopție.

Implementarea rezultatelor cercetării s-a efectuat prin examinarea și aprobarea acestora atât din punct de vedere științific, în cadrul I.I. al AȘM, cât și practic, în cadrul activității profesionale la BRD. Totodată, rezultatele au fost reflectate în comunicări prezentate la conferințe naționale și internaționale și pot fi utilizate în procesul didactic al instituțiilor de învățământ superior, în cadrul activității instituțiilor statale, în vederea elaborării strategiilor de dezvoltare, a planurilor de acțiuni, a programelor și proiectelor ce țin de problematica dialogului cultural al migranților în cadrul societăților de adopție.

АННОТАЦИЯ

РОШКА Марианна. *Построение межкультурного диалога в обществах, принимающих мигрантов.* Диссертация на соискание ученой степени доктора философии. Кишинэу, 2018.

Структура диссертации: *Введение, три Главы, Общие выводы и рекомендации, Библиография* из 191 наименований, 35 приложений, 122 страниц основного текста. Полученные результаты были опубликованы в 16 научных работах.

Ключевые слова: принимающее общество, межкультурный диалог, многократный мигрант, культурная идентичность, социальная интеграция, дискурсивное сообщество.

Область исследования: социальная философия.

Цель диссертации заключается в выявлении путей, способствующих построению диалога с мигрантами в принимающих обществах для определения возможностей, упрощающих социальную интеграцию и формирование культурной идентичности мигрантов. Для достижения поставленной цели были обозначены следующие **задачи:** теоретико-методологическое обоснование межкультурного диалога в контексте современной миграции; интеграция проблематики диалога культур с точки зрения социальной философии; исследование инструментального характера оперативных понятий касательно межкультурного диалога в принимающих мигрантов обществах; раскрытие предпосылок, способствующих налаживанию диалога культур; выявление доминирующей тематики в диалоге культур между дискурсивными сообществами мигрантов; определение масштабов межкультурного диалога с мигрантами в принимающем обществе; обоснование теоретико-практической необходимости исследования современного диалога культур в принимающем обществе; разработка модели трансформации мигрантов посредством межкультурного диалога.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов заключается в реализации масштабного анализа проблемы построения межкультурного диалога с многократными мигрантами в принимающем обществе посредством выявления предпосылок и факторов, способствующих конфигурации данного диалога и обоснованию прикладной значимости комплексного междисциплинарного подхода к исследованию данной тематики. Оригинальность диссертации состоит в сочетании философских и общенаучных приемов с современными методами качественного анализа Atlas.ti и NVivo. Кроме этого, вводится понятие многократного мигранта, отражающего возникновение современной социальной реальности.

Важная научная проблема, решенная в области социальной философии, состоит в научном обосновании доминантных составляющих межкультурного диалога в принимающем обществе, что определило установление и освещение как предпосылок, так и сторон, способствующих его построению, с целью идентификации решений, направленных на повышение эффективности межкультурного диалога между мигрантами и членами принимающего общества, исходя из особенностей миграционных процессов в Республике Молдова.

Теоретическая значимость работы заключается в выявлении отдельной новой составляющей социальной философии – межкультурного диалога в принимающем обществе.

Практическая значимость работы выражается в раскрытии и обосновании диалога культур в рамках разработки модели межкультурного диалога, которая повлияет на социальную интеграцию и культурную идентичность многократных мигрантов в социальных условиях принимающего общества.

Результаты исследования внедрялись посредством их обсуждения и утверждения на заседаниях И.И. АНМ, а также в рамках профессиональной деятельности в БСД (BRD). Кроме того, результаты исследования были представлены в докладах в рамках национальных и международных конференций и могут быть использованы в ходе учебного процесса в высших учебных заведениях, в работе государственных учреждений для разработки стратегий развития, планов действий, программ и проектов, касающихся проблем межкультурного диалога с мигрантами в принимающих обществах.

ANNOTATION

ROSCA Mariana. The configuration of the cultural dialogue in migrant hosting societies. The doctor thesis in philosophy. Chisinau, 2018.

The structure of the thesis: *Introduction*, three *Chapters*, *General conclusions and recommendations*, *Bibliography* of 191 titles, 35 annexes, 122 pages of the main text. The attained results are published in 16 scientific works.

Keywords: hosting society, cultural dialogue, multiple migrants, cultural identity, social integration, discursive community.

Field of research: social philosophy

The main aim is to identify the ways that facilitate configuration of the dialogue in migrants' hosting societies, in order to identify the opportunities that facilitate their social integration and their cultural identity formation. To achieve this goal, the following **objectives** were established: to identify the theoretical and methodological background of the cultural dialogue in contemporary migration; define the dialogue integration' difficulties in terms of social philosophy; analyze the instruments of the operational cultural dialogue concept in migrants' hosting countries; highlight the premises of cultural dialogue configuration; identify the cultural dialogue dimensions in migrants' hosting society; advocate the need to study the current theoretical and practical aspects of cultural dialogue in migrants' hosting society; develop a model of migrants' transformation through cultural dialogue.

The originality and innovation of the research consist in a vast analysis of the cultural dialogue of multiple migrants in hosting societies, through the identification of the premises and factors that influence its configuration and arguing for its' practical application of the complex and interdisciplinary research topic. The originality of the thesis lays in the combination of common philosophical and general-scientific research methods in parallel with the contemporary qualitative research methods: NVivo and Atlas.ti. Additionally, the concept of multiple migrants it is introduced that represent the emergent contemporary social reality.

The important scientific problem addressed in the area of social philosophy is to scientifically fundament the cultural dialogue's dimentions (social integration and cultural identity) inside hosting society, in order to identify and elucidate the premises and the dimensions that facilitate its establishment, with the aim to identify solutions to make the cultural dialogue between migrants and members of the hosting society more efficient, starting from the peculiarities of migration processes from Republic of Moldova.

The theoretical significance of the thesis consists in the identification of a new and distinctive dimension of cultural dialogue in the hosting societies in the field of social philosophy.

The practical value of the study consists in identifying and developing a model of cultural dialogue, which influences the social integration and cultural identity of the migrants in the hosting society.

The research results were examined and approved in scientific meetings of the I.H. of the ASM as well as had a practical implementation during the profesional work at BRD. Additionally, the research results were presented during various national and international seminars and conferences, being relevant for teaching in higher education institutions, for the state bodies in the development of strategies, action plans, programs and projects that deal with the cultural dialogue of migrants in the hosting societies.

ROȘCA MARIANA

**CONFIGURAREA DIALOGULUI CULTURAL
ÎN SOCIETĂȚILE DE ADOPTIE A MIGRANȚILOR**

SPECIALITATEA:

**631.05 – FILOSOFIE SOCIALĂ, ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ ȘI
FILOSOFIA CULTURII**

Autoreferatul tezei de doctor în filosofie

Aprobat spre tipar: data 06.06.2018
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 1.8

Formatul hârtiei: 60x84 1/16
Tiraj: 50 ex.
Comanda nr. 55/18

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova
MD-2009, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60

INSTITUTUL DE ISTORIE

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 172:314.7(043.2)

ROȘCA MARIANA

**CONFIGURAREA DIALOGULUI CULTURAL
ÎN SOCIETĂȚILE DE ADOPTIE A MIGRANȚILOR**

**631.05 – FILOSOFIE SOCIALĂ, ANTROPOLOGIE FILOSOFICĂ ȘI
FILOSOFIA CULTURII**

Autoreferatul tezei de doctor în filosofie

CHIȘINĂU, 2018